

якого можна було б поглянути на суспільство як на зовнішній об'єкт. За Н.Луманом, німецьким соціологом, суспільство таке, як нам уявляється, оскільки всі уявлення є частиною самого суспільства. І в той же час суспільство буде завжди чимось таким, що відрізняється від описаного, оскільки реальність завжди є чимось складнішим.

Всі вищезазначені процеси, описані в утопіях і відтворювані в тій чи іншій мірі в реальності, ілюструють кардинальні зміни самих релігійних організацій, коли саме існування церкви (в соціологічному розумінні) виявляється під питанням. Час того соціального порядку, який був обумовлений релігійними вимогами, збігає. Диференціація суспільства і плюралізація релігії призводить до приватизації релігії, коли саме соціальне існування члена суспільства розпадається на кілька складових, де є публічне і приватне життя. Релігія витискається в приватне життя, стає приватною справою. Відтак все більше не релігія диктує людині, якою вона має бути, а навпаки – релігія людини.

Джерела

1. Американский священник сделал из церкви тату-салон. [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.bagnet.org/news/world/171378> . - Назва з екрану.
2. В Швеции признали «Церковь копипаста» //Аргументы и факты. Украина. - 10 января 2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.aif.ua/society/news/43213> . - Назва з екрану.
3. Узланер Д. Становление неоклассической модели секуляризации в западной социологии религии второй половины XX в. // Религиоведение.–2008. -№ 2. – С. 135-148.
4. Хайнлайн Р. «Чужак в чужой стране» [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://fictionbook.ru/> - Назва з екрану.
5. Щербак Ю. Час смертохристів. Міражі 2077 року. – К.: Ярославів Вал, 2013. - С. 50-62.
6. Barker E. Watching for Violence. A Comparative Analysis of the Roles of Five Types of Cult-Watching Groups. — A paper presented at the 2001 International Conference «The Spiritual Supermarket: Religious Pluralism in the 21st Century». - April 19-22, 2001. - P. 1-18.

15. Павло ЯМЧУК. Філософія християнського консерватизму і концептуальні візії європейських мислителів XIX-XXI ст.ст. в контексті формування сучасної христоцентричної особистості і суспільства (про деякі актуальні для українського сьогодення ідеї Івана Павла II, У.Черчілля, М.Тетчер)

В сучасній українській реальності мов в краплі води, а часто – це крапля не води, а живої людської крові, віддзеркалилися ті процеси, які становлять загрозу існуванню всього людства. Але – історія любить парадокси – віддзеркалилися й ті процеси, які людство можуть врятувати. Ідея світоглядно сформованого україно-польською христонаслідувальною традицією філософування, російського – за мовою творів, письменника Ф.М.Достоевського про «всесвітню чуткість» до українців стосується прямою, очевидною мірою, оскільки описане ним христонаслідувальне, христоцентричне, софійне українське буття, яке раніше лишалося в затінку імперій та їх глобальних амбіцій та апетитів, трагічно вийшовши на авансцену світової історії в 2014 році, ясно засвідчило істинну авангардність українців у тихому, неагресивному обстоюванні християнської істини.

Внаслідок цього українцям слід, *sine era et studio*, не лише адекватно до цієї істини оцінити свою роль і власне місце в контексті глобальної філософії та історії, а й окреслити перспективи розвитку української христоцентричної національної ідеї в загальному універсумі людського буття. З цією метою слід точно визначити лінії перегуків та суголосності ціннісно-смислових констант одвічного життя українства з тими аксіологічними універсалами, які запропонували *urbi et orbi* провідні мислителі й державні діячі XX-XXI ст. Феномен релігійної свободи саме в цьому й проявлятиметься – в свободі від догматів, від штучних, людською минущою волею нав'язаних, «канонів» та приписів, а зрештою - від банального фарисейства. В тому, що звільнення від фарисейства не лише є чільним чинником розвитку релігійної свободи, а й є формою самозахисту суспільства від хибних шляхів і пасток, які ведуть до кривавих жертв, не випадає сумніватися. Проте для непереконаних слід навести декілька об'єктивних міркувань і прикладів, які не можуть не

відштовхнути особистість від поневолення порожніми приписами й догматами., що нічого спільного не мають з християнською істиною.

У «Спогадах» дружини Ф.М.Достоевського А. Г. Достоевської про похорон її чоловіка міститься спостереження, яке мене, як православного українця і просто як людину, вразило, як кажуть, до глибини душі. А.Г.Достоевська пригадує: «Мені передали одне характерне зауваження, а саме, що коли служки прийшли прибирати церкву, *то не знайшлось в ній жодного цигаркового недопалка, що надзвичайно здивувало ченців, оскільки, зазвичай, за довгими богослужіннями майже завжди в церкві хтось тихцем перекурить і кине недопалок.* Тут же ніхто не наважився палити з поваги до пам'яті спочилого». (курсив наш - П.Я.) [Достоевская А.Г. Воспоминания. - М., 2002. – С. 366]. Як кажуть у таких випадках: коментарі зайві. Хіба за винятком одного. Ні в «канонічних», ні – тим більше – в «неканонічних» українських православних церквах, я не бачив такого. Уявити, навіть як виняток, а не як звичайну буденність, щоби людина в храмі не лише під час служби Божої, а й будь-коли могла тихцем чи ні викурити цигарку й кинути недопалок на підлогу не може жоден із тих, хто відвідував українські православні храми. Та й греко-католицькі, римокатолицькі, протестантські так само. З цього спогаду про кинуті в храмах цигаркові недопалки стає яснішим і промовистий образ «миші в кіот кинутій» одним з героїв роману з промовистою назвою «Біси». Бачив Федір Михайлович реальність, де за зовнішньою побожністю ховається нехтування самими засадами буття на євангельських істинах заснованого, добре бачив...

В європейській столиці Росії – Санкт-Петербурзі - в 1881 році, як бачимо, могло здивувати інше. Коли цигаркових недопалків на підлогу храму відвідувачі (прихожанами їх чомусь язик не повертається назвати) не кидали. Що творилося в інших містах і селах – годі й уявити. А власне те й творилося й твориться, що відрізняє «фарисейське православ'я» від справжнього. Від істинного, де не форма а зміст, де не буква, а дух животворить. А.Г.Достоевська – корінна мешканка Петербурга – добре знала нориви «петербурзького православ'я», тому її, як ревну християнку й люблячу дружину, здивувало й порадувало, що на знак поваги до пам'яті її спочилого чоловіка ніхто не палив цигарки в храмі, де стояла труна з його тілом і не жбурляв на підлогу недопалки. Ну добре. Повагу до Ф.М.Достоевського вони мали. А до Бога? Церква це – Дім Господній. Навіть в гостях в іншої людини хтось з притомних, вже не кажемо вихованих чи інтелігентних, людей кидає на підлогу недопалки? А в Домі Божому? В даному разі, етичні питання вже є похідними від основного питання: як ставиться до Бога людина, яка не декларує себе як атеїст чи безбожник, а цілком щиро вважає себе віруючою, оскільки в храм ходить, служби не пропускає. Це не просте, це важливе питання від правильної відповіді, на яке залежить дуже багато для обрання нами векторів власної ідентифікації, власного поступу.

«Левиця Срібного віку», як її називали сучасники, Зінаїда Гіппіус у автобіографічній прозі «Пахощі сивин» твердить: «Народ російський ніколи не був православним. Ніколи не був релігійним свідомо. *Він мав дану йому форму християнства, але проте про християнство він ніколи не думав.* Цим і пояснюється та легкість, з якою кожен, якщо йому нібито пропонується вихід із відчайдушного становища – записатися в комуністи – в той самий час скидає з себе всіляку «релігійність». Зрікаються, навіть не почухавшись... Зовнішні традиції, між іншим, зберігаються... Люблять вінчатися в церкві... Кланяються, хрестяться, моляться, насправді моляться, оскільки комусь, кого не знають, несуть душу, сповнену темного відчаю. Большевики, спочатку грубо насіли на Церкву..., але тепер, здається..., будуть лише зневажати, щоби... й церкву свого часу... використати. Декотрі, найрозумніші, кажуть, що потреби «церковності» буде й повинна буде задовольнятися «їхньою церквою» - комунізмом. Це ... по-диявольському глибоко. Написала – і якось мені стало огидно. Майже невимовно міркувати про це. Страшно» [Гиппиус З. Н. Тихое пламя – М., 1996. - С.251].

Натомість є й інші, відповідні духові й істині українського розуміння християнства, шляхи розвитку особистості, суспільства й держави. Звернемось до кількох прикладів, що чітко окреслюють христоцентричні шляхи національного й глобального поступу. Напевне, навіть у запеклих противників християнства не викликати заперечень, що одним чільних

богословів і практиків Христової віри є вже беатифікований нині Папа Іван Павло II. У виданих у Кракові 2014 року нотатках «Jestem bardzo w rekach Bozuch. Notatki osobiste 1962-2003» понтифік подарував світові безліч глибоких та вагомих ідей, проте, за стислістю жанру статті, дозволимо собі зупинитися на аналізові лише одного концептуального універсуму багатолітньої праці духовного філософа й масштабного гуманітарного вченого XX-XXI ст. Універсуму, який ясно контрастує з наведеними вище спостереженнями й філософемами. Цитуючи апостола Павла Іван Павло II привертає увагу до наступної його думки: «Хоча би мали й десять тисяч педагогів у Христі, але *батька у вірі (вихователя)* - єдиного. Люди того очікують від священика, щоби він виховував їх у певній науці віри»... перший обов'язок ... євангелізація. Триєдиний собор мовить про священика, *передусім в зв'язку з вітварем*.... Передусім, у зв'язку з проповіданням віри, як зрозуміло, з погляду Sacramenta Fidei (Святих Таїн). *Завдання важке і ясно пов'язане з терпінням: священик мусить доводити справжність своєї віри, найбільше життям, аніж словом* ... тільки людина віри може передати віру... Аби бути людиною віри – священик повинен бути вірним Церкві, відданим їй ретельно служителем, *але понад усе належить шукати усіма силами – Христа*» (всі виокремлення Івана Павла II, останнє - наше П.Я.) [Jan Pawel II Jestem bardzo w rekach Bozuch. Notatki osobiste 1962-2003.- Krakow: Wydawnictwo «Znak», 2014.- С. 230].

Як очевидно, саме в цих чітко висловлених тезах міститься концептуальна основа не лише буття священства в сучасному світі, а й – що не менш важливо - власне буття самого християнина в світі, часто далекому від християнського гуманізму. Важливим є те, що вчений-богослов наголошує саме на цьому – на особистій відповідальності людини, яка служить Богові перед Церквою і її главою – Ісусом Христом. Іван Павло II, так само як Аврелій Августин, як Іоанн Золотоустий чи як Василій Великий наголошує на тому, що це завдання є важким («*Завдання важке і ясно пов'язане з терпінням: священик мусить доводити справжність своєї віри, найбільше життям, аніж словом*»), проте в той самий час це єдиний шлях до Істини – а отже до спасіння, оскільки «тільки людина віри може передати віру».

Важливим є твердження Івана Павла II про те, що «аби бути людиною віри – священик повинен бути вірним Церкві, відданим їй ретельно служителем, але понад усе належить шукати усіма силами – Христа». Ця світоглядна константа стосується, на наш погляд, не лише священства, а й кожного християнина, який, якщо він душею й помислами належить до Церкви й вважає Ісуса Христа своїм Богом, повинен завжди *шукати* шляхи до нього, повсякчас відчуваючи його незриму присутність в кожній хвилині свого життя. Якщо це буде так, то описане А.Г.Достоевською і З.Н.Гіппіус буде просто неможливим, оскільки справжнім християнином усвідомлюватиметься реальність і повсякчасна дієвість Господньої волі як онтологічна константа. *Єдиним* шляхом пошуку є христонаслідувальне буття за його заповідями. Цей і тільки цей шлях є джерелом христонаслідувальної етики, яка іманентно визначатиме норми соціальної поведінки особистості. Саме тому, наголошує Іван Павло II, потрібне терпіння, а головне – віра, яку християнин повинен мати силу доводити «*найбільше життям, аніж словом*». Розрив слова («був на службі Божій») і життя («перекурив, кинув у храмі недопалок») є в запропонованій Іваном Павлом II аксіологічній системі координат навіть не неприпустимим. Він є неймовірним. У даному контексті маємо суголосний перегук з ідеями британського мислителя-консерватора й Уїнстона Черчілля, який, свого часу, риторично задав питання: «Скільки воєн були відвернутими терпінням і доброю волею?» [Черчілль У. Афоризми. - Х.: «Фолио», 2015. - С.103] Вочевидь, на думку державного діяча, «терпіння» і «добра воля» - це не лише риси справжнього християнина, а й чинники, якими християнин організовує суспільство, державу і міждержавні відносини у світі.

Вагомим для формування особистості сучасного християнина є й наступний наголос, який робить Іван Павло II, цитуючи апостола Павла: «Хоча би мали й десять тисяч педагогів у Христі, але *батька у вірі (вихователя)* - єдиного. Люди того очікують від священика, щоби він виховував їх у певній науці віри». Але – цього ж самого – діти очікують не лише від священика, а й від своїх батьків, від усіх своїх старших в родинному колі. Тому батьки, дозволимо собі деяку вільність трактування, мають наближатися до священства заради своїх дітей, доводити перевагу духовного над минулим «*найбільше життям, аніж словом*».

Свого часу на ці концептуальні диспозиції в українському світоглядному дискурсі звертав увагу Володимир Мономах, а по тому – Іван Вишенський, його опонент – фундатор українського греко-католицизму Адам-Іпатій Потій. Не були ці ідеї чужими Дмитрові Тупталу, гетьману І.С.Мазепі...

Не випадає й сумніватися і в тому, що саме на цих засадах виховували своїх «спудеїв» митрополити Петро Могила і Сильвестр Косів, які орієнтувалися як на взірці києво-руської духовно-інтелектуальної традиції, так і на взірці передових західноєвропейських університетів та інших освітньо-виховних закладів. Строгість виховання і, водночас, свобода духовно-інтелектуальних пошуків не лише в київських, а й у харківському, острозькому університетах-колегіумах були запорукою зростання. А власне кажучи – були істинною запорукою появи нових поколінь вітчизняних духовних, державних, громадських діячів, застережних від фатального розриву між словом і повсякчасним життям. Християнський консерватизм був і є основою не лише традицій справжньої української університетської освіти, а й справжньої європейської університетської освіти загалом, так би мовити, *ad fontes*. Це ще раз підтверджує єдність принципів формування свідомості та повсякденного буття західної, центральної й східної Європи. Обмірковуючи цей проблемно-тематичний зріз, Уїнстон Черчілль твердить: «Найперший обов'язок університету – навчати мудрості, не ремісництву, не характеру, не технічностям». [Черчілль У. Афоризми. - С.117].

Чи є відмінність між принципами розуміння освіти британським мислителем й державним діячем християнським консерватором У.Черчіллем й принципами побудови українцями в Середні віки та в добу барокового Ренесансу братських шкіл, колегіумів, академій, університетів? Питання лишимо у сфері риторичного.

Внаслідок очевидності перегуку епох і традицій між українською православною й британською протестантською христоцентричними й христонаслідувальними універсаліями звернемося до спогадів Маргарет Тетчер. Про власне дитинство британський державний діяч пригадує близькі до українського розуміння христонаслідування концептуальні, в повсякчасному бутті виражені, риси. Чи ці перегуки є цілком очевидними, кожен може судити самостійно: «В маленьких провінційних містечках ... була своя мережа приватної добротності. Напередодні Різдва в нашій крамниці (батько Маргарет Робертс був власником невеликої крамниці, лідером християнської методистської громади, а згодом – тривалий час – мером рідного міста) були приготовані 150 пакетів, які містили консерви, різдвяний торт і пудинг, джем і чай – все придбане для нужденних... Завжди, щось із того, що мама пекла в четвер або неділю, посилалося самотнім старим або тим, хто захворів. Як власники крамниці, ми завжди знали про обставини життя наших покупців... Так само, як і інші провідні бізнесмени Грентема, батько був ротаріанцем. Гасло «Ротарі» «Служба понад усе» було гравійованим у його серці. Клуб «Ротарі» був постійно зайнятим збиранням коштів на благодійні цілі» [Тетчер М. Великая история «Железной» Маргарет // Margaret Thatcher The autobiography. Originally published in the English language by HarpersCollins Publishers Ltd.- М.:«Аст», 2016.- С. 12, 15].

Прямі трансцендентальні духовно-інтелектуальні й духовно-буттєві паралелі між євангельським христонаслідуванням св. Володимира, явленням понад 1000 тому, повсякденним буттям британського протестантського містечка й родини Робертсів середини ХХ ст. і українським волонтерським рухом ХХІ ст. – жертвним суспільно самоорганізованим рухом християнського Опору злодійській російській агресії є настільки очевидними, що не потребують жодних коментарів. Христонаслідувальне формування особистості в українському суспільстві від часів Київської Русі і – особливо – в пізньосередньовічно-барокові часи – й призвело до появи непоказового, не декларативного христоцентричного волонтерського добротворення як основи вітчизняного громадянського суспільства. Саме така не фарисейська («співчуття» на словах тощо), а дієва відповідальність за іншого здатна сформуванню у особистості потужний стрижень, важливу основу самодостатньої індивідуальності.

Родина Робертсів була родиною християн-методистів. Напевне, саме ця обставина багато в чому сформувала аксіологічні пріоритети майбутнього прем'єр-міністра: «Життя родини було тісно пов'язане з методизмом¹. По неділях ми відвідували богослужіння об 11

ранку, а перед тим я ще відвідувала ранкову недільну школу. Заняття проводилися й після опівдня. Приблизно з 12 років я грала на піаніно, акомпонуючи співові молодших дітей. Мої батьки відвідували також ще й вечірню недільну службу. Декілька разів я намагалася ухилитися від відвідування служби. Але, коли я сказала батькові, що мої друзі йдуть гуляти на вулицю замість церкви і що також хотіла би піти разом з ними, батько відповів: «Ніколи не роби щось тому, що інші це роблять. Це було одним із улюблених його висловлювань, яке я не раз чула... Ця думка мого батька склала мені велику послугу. При цьому батько зберігав м'якість і вміння співстраждати іншим.». [Тетчер М. Великая история «Железной» Маргарет. - С.7].

Так само, як й Іван Павло II, як і свого часу Володимир Великий, як Володимир Мономах, як Іван Вишенський, батько Маргарет Тетчер не просто наголошував на необхідності христонаслідувального уникання повсякчас виникаючих «зваб і спокус». Головне – як справжній християнин – власним прикладом доводив, що не можна слідувати за цими спокусами. «Терпіння» і «добра воля» мали вберегти його дочку від фарисейського, облудного «слідування» християнським істинам. А власне – від прірви, про яку пише З.Н.Гіппіус, - усвідомлення цієї христонаслідувальної константи багато в чому сприяло становленню М.Тетчер як одного з найуспішніших державних діячів Великобританії, авторитет якого дорівнювався до масштабу Уїнстона Черчилля. «Ця думка мого батька склала мені велику послугу», - зазначила на схилі літ М.Тетчер. Натомість він мав «м'якість і вміння співстраждати іншим». Таким був батько «залізної леді» британських християн-консерваторів. Батько, прикладу якого вона наслідувала все життя, дав їй ще один приклад власним життям, а не словом: «Знаходячись під впливом батька, читала, думаю, найбільше, від своїх однокласників» [Тетчер М. Великая история «Железной» Маргарет. -С.16].

Існує багато прикладів, що свідчать про те, якщо атмосфера в родинному, громадському, державному домі була просякненою не фарисейсько-оманливим служінням минулості, в дусі імперського «православ'я», де не Бога, а – по-фарисейському – трактований церковний обряд славлять, а – навпаки – насичена щирою вірою в Бога, вірою людинолюбною, що містить при формуванні й вихованні особистості, справедливість і ясність морально-етичних оцінок, то тим важче буде знівельовати ідеали дієвої любові до ближнього навіть там і тоді, коли людина з якихось причин, але – найчастіше під впливом несприятливих, проте – тимчасових обставин, зневірилась.

Звернемось до контроверсійного, як на ХХІ ст. і як на текст нашої статті, феномену життя й діяльності «комуністичного диктатора Польщі» Войцеха Ярузельського. Ця постать в сучасній Польщі і досі перебуває в центрі жвавих дискусій. Одні називають його Генералом (саме так – з великої літери), інші ж навпаки – тираном і військовим злочинцем. На схилі його літ дочка Моніка адресує до батька запитання: «Увійшла в твоє життя глибока віра, яку прищепила тобі родина й школа ксьондзів маріанів. В.Ярузельський: «Найперше повірив у Бога, а потім уже в соціальну справедливість.»[Jaruzelska Monika. Rodzina //Wydawnictwo Czerwone i czarne. – Warszawa, 2014. - С.243].

Це - надзвичайно важлива для розуміння аксіологічних принципів ХХ віку, константа. Віку, коли багато не лише гірших, але й незгірших репрезентантів були окрадені відсутністю віри в Бога. Світоглядна теза В.Ярузельського: «Найперше повірив у Бога, а потім уже в соціальну справедливість» - позначає головне в контексті чужого християнинові ХХ ст., а саме те, що підтверджує думку Івана Павла II, У. Черчилля та М.Тетчер. Без основи – єдності слова і життя, без віри в Бога годі й мріяти про моральні принципи організації зростання людини, держави і суспільства. Віра в Бога відтак з родинним вихованням прищеплюється особистості, а її моральні засади не зникають навіть тоді, коли людина з певних причин від віри відходить, але безбожником – не атеїстом, а саме вульгарним безбожником – не стає.

Цікавим і концептуально вагомим для розуміння сутності буття й поляків і українців у ХХ столітті є й наступне спостереження. Згадуючи батька, М. Ярузельська пише: «Сам про себе казав, що є людиною глибоко невіруючою. Проте, одночасно... з дому виніс етос терпіння й служіння власному призначенню. Часто чула: «Завжди треба нести свій хрест», «Треба вміти все зносити терпляче». Говорив це як комуніст, для якого... Христове вчення було дуже важливим... Будь-яке оскарження своєї думки батько сприймає з великою

покрою – це християнська покора, як каже моя мама.» [Jaruzelska Monika. Rodzina //Wydawnictwo Czerwone i czarne. – Warszawa, 2014.- С.29]. Немає потреби нагадувати вже цитовані нами вище міркування Івана Павла II про терпіння як одну з основ соціальної етики християнина.

Етос християнства, а польська католицька церква – костьол, маємо визнати об'єктивно є прямим втіленням ясного єднання етосу й повсякчасно здійснюваної християнсько-соціальної доктрини, були визначальними у долі «глибоко невіруючого» польського комуніста В.Ярузельського. Засвоєні в глибоко релігійній католицькій родині морально-етичні принципи жертви собою, служіння («нести свій хрест», «терпіння»), а головне – успадковане від матері й батька розуміння Христового вчення як неперепустної істини, де містяться відповіді на всі питання, не могли не позначитися на його подальшій долі. Так само, втім, як і на долі всієї країни. Відійти від закладеного батьками-католиками етичного базису він, вочевидь, не міг та й не вважав за потрібне. Роль батьків, особливо мами, була для нього, так само як і для М.Тетчер, як для мільйонів христоцетричних родин визначально-формуючою.

Не випадково ж, у діалозі з майже 90-літнім батьком, в одній з останніх розмов з ним, М.Ярузельська наводить таку його думку: «Мамі дуже сильно завдячую. Чим більше спливає часу, чим більше здобуваю життєвого досвіду, тим більше усвідомлюю, який культурний, етичний, естетичний фундамент вона мені дала... Патріотизм вона мені теж прищепила. Пам'ятаю той відомий віршик: «Хто ти є? Поляк малий. Який герб твій? Орел Бялий». Знав тоді його напам'ять й дотепер пам'ятаю. Пізніше, мав багато літератури до читання, яка мала також патріотичне або суспільне забарвлення: Марія Конопніцька, Болеслав Прус, Корнель Макушинський, Генрік Сенкевич».[Jaruzelska Monika. Towarzyszka Paniienka//Wydawnictwo Czerwone i czarne. – Warszawa, 2013. - С.241-242]. Описане В. Ярузельським мамине релігійно-патріотичне виховання є прямим щепленням від чужорідних руйнівних оман, яке міцно захищає свідомість впродовж всього життя. Патріотизм, в даному разі, приходиться завдяки ґрунтовній обізнаності з рідною літературою, найкращі взірці якої – чи англійської, чи польської чи української - ґрунтуються на християнській основі. До слова: роль читання у процесі формування христоцентричної особистості є чільною, так само формуючою. Воно окреслює вектор розвитку людини, а тому нехтувати ним, підміняючи комп'ютерними чи фізичними розвагами, як це часто у нас нині трапляється, в жодному разі не слід.

Маргарет Тетчер зазначає: «Я з природи й з виховання завжди була ревною консерваторкою. Не є важливим, скільки «лівих» книг я прочитала, чи стільки «лівих» коментарів я почула, я ніколи не забувала, де саме розташований мій табір. Зараз я розумію, що це було доволі незвичайним. Адже в тридцяті й сорокові роки ліві були лідерами на політичній арені.» [Тетчер М. Великая история «Железной» Маргарет.- С.23] Християнсько-консервативне виховання, отримане нею в родині, стало, так само як і у випадку В.Ярузельського, своєрідним потужним щепленням, яке не дозволило захворіти на ззовні привабливі, але питома руйнівні ідеї. Ті ж, хто дозволяв собі кидати недопалки в Церкві (важко уявити собі віруючих християн М.Тетчер чи У.Черчилля, а чи й невіруючого В.Ярузельського в такій ролі), такого щеплення, вочевидь, не мали. Тому історія їхньої держави пішла трагічним страшним шляхом революцій, розбрату, воєн. «Якщо Бога нема – то все дозволено» - афористично резюмував Ф.М.Достоевський.

Так само як британка М.Тетчер і з тієї самої причини («з природи і виховання») чинили Опір «лівій», а для нас ще й окупаційно-безбожницькій владі й українські селяни, інтелігенти, робітники, які твердо знали: Істина у Христі. Українців, набагато більше, ніж британців, отруювали чужоземною імперсько-безбожницькою оманною, яка обливала їх з газет, радіо, а по тому – й телевізії, з розмов, з брутальних принизливих переслідувань. Отруювали тільки тому, що чужинці знали: українці-християни, які опираються і повсякчас опиратимуться безбожництву, оскільки знають, де і – головне - з ким істина, а відтак опиратимуться й безбожницькій імперії. А, окрім того, їх переслідували просто ще й за те, що від народження українці є нащадками Володимирового Хрещення, Володимирової й Ярославової христоцентричної, христонаслідуювальної, софійної Русі-України. І цього не відняти від них нікому.

Важкий і вагомий повсякчасний христоцентричний *опір* домінуванню ідеологемам буття в «гібридних» умовах як ніколи потрібен і сьогоденній Україні, яка саме християнсько-консервативну основу, перегукуючись з Володимировим вченням як основою Хрещення Русі-України, повинна покласти в підвалини свого майбутнього, відокремленого від фарисейського царепапізму існування. Не соціалістично-тоталітарні ілюзії, не імперські завойовницькі амбіції, а саме *опір* всьому тому, що суперечить християнському вченню давно вже став основою справжніх християнсько-консервативних за духом, а тому й демократичних за буквою, державних устроїв, в яких свобода особистості й суспільства є питомою підвалиною якісного й витривалого державотворення. В по-справжньому христоцентричному й христонаслідувальному державному й суспільному устроєві й ладові західних і східних країн Європи всіх часів немає жодних принципових світоглядних відмінностей.